

Дніпровський гуманітарний університет

СУЧАСНА ПРИКЛАДНА ЛІНГВ ІСТИКА

Частина II

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

СУЧАСНА ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Частина II

**Дніпро
2023**

УДК 81'1(477)

ББК 81'2 УКР

С 91

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 4 від 21 грудня 2023 р.)*

*Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 4 від 28.02.2023 р.)*

Сучасна прикладна лінгвістика. Збірник наукових праць. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2023. Ч. II. 255 с.

(в авторській редакції)

У збірник увійшли наукові дослідження, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні погляди на прикладну лінгвістику» (09 листопада 2023 року). Тематика статей охоплює актуальні питання щодо розвитку та становлення прикладної лінгвістики.

Матеріали наукових досліджень можуть бути використані у практичній діяльності фахівців вказаних напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

ISBN 978-966-981-879-9

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Лежнёва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Дудник Олена Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Хмель-Дунай Галина Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – провідний фахівець відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

© ВВПЗ «ДГУ», 2023

© Автори, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Алексеев Артур. Взаємодія знань корпусної лінгвістики та інформаційних технологій у навчальному процесі	6
Андрішко Олег. Матеріали до словника міжмовних омонімів: українська мова й ізоляти / неklasифіковані мови Африки	15
Варакута Марина. Мистецтво говоріння і слухання: ключі до ефективного спілкування	25
Василенко Наталія. Літературний портрет Катеринослава. Іван Манжура (1851-1893) – український поет-казкар, вчений-фольклорист. Концептуальні роздуми та музейні інтерпретації	34
Глуценко Ганна. Практичний досвід перекладу літератури за допомогою нейромережі: переваги та виклики	43
Дудник Олена. Політика українізації напр. ХХ – на поч. ХХІ ст.	53
Квітинська Ліана. Короткий екскурс у історію етносеміотики, питання та перспективи розвитку етносеміотики як науки	61
Корсунська Вікторія. Kommunikative Kompetenz als Element der interkulturellen Kommunikation und der beruflichen Interaktion eines Individuums in der gegenwärtigen Stufe der gesellschaftlichen Entwicklung	73
Крашеннікова Тетяна. Роль мов у сприйнятті народів як націй	87
Лимар Андрій. Державна політика формування гуманітарної складової професійної ідентичності особистості студента	93
Natsiuk Maryana. Osidak Viktoriia. Applying multilingualism in foreign language teaching	103
Негодченко Ольга. Відображення етнокультури у творах Миколи Пимоненка	113
Нежива Ольга. Предметно-мовне інтегроване навчання іноземних мов у закладах вищої освіти	124
Поповський Анатолій. Дбаймо про культуру мови – державотворчого коду нації	132
Rakutienė Silvija, Butrimė Edita. Development of personal competences at a specialized university – a changing paradigm of traditional education	140
Руколянська Наталія. Терміни на позначення абстрактних понять у субмові кримінального процесуального права	151
Сергієнко Наталія. Мовні аспекти юридичної термінології у сучасному законодавстві	159
Сковронська Ірина. Сучасні виклики та чинники збереження національної ідентичності українців	167
Sukhoviyi Vitalii. In the beginning was the word? Language and national consciousness. Ukrainian case	175
Хмель-Дунай Галина. До питання збереження автентичності в етнокультурному просторі	208

Холод Ірина. Особливості використання методології CLIL у викладанні англійської мови професійного спрямування	219
Шапошнікова Анастасія. Концепт «Паляниця» в етнографічних і фольклорних матеріалах, надрукованих наприкінці XIX – на початку XX ст.	227
Шостак Оксана. Лінгвістичні інструменти для створення психологічної адаптації	236
Юрченко Анна. Музейне заняття «Як козаки у розвідку ходили»: захід на стику історії, археології та патріотичного виховання	244
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	253

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЧИННИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Ірина СКОВРОНСЬКА

кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ

Сучасність створює обставини, які часто є викликами не лише з позиції умов проживання на території тих чи інших країн, але й стають вже проблемами суто екзистенційними для їх народів та національностей. Вже майже два роки Україна і українці є щитом для світу у боротьбі проти безжального, звироднілого, зажерливого ворога – росії. Мета цього агресора не змінилася: загарбати землі і зламати українців, знищити наш генофонд. Тому такими важливими є процеси, що відбуваються як у державі, так і поза її межами. Стрімкі зміни в історії розвитку нації спостерігаються в етнокультурній палітрі безпосередньо в країні, що певним чином впливає на і на суспільно-політичні процеси поза її межами, там, де українці становлять значний прошарок серед корінного населення. Вимушена еміграція мільйонів українців через війну якісно поповнила населення країн світу. Виїхала працездатна, кваліфікована частина, маленькі діти та їх матері. Не пориваючи зв'язків з етнічною Батьківщиною, насамперед через засоби масової інформації, українці мають змогу відчувати постійний зв'язок із рідною країною.

Ключові слова: Україна, українці, національна ідентичність, етнічна свідомість, еміграція, іммігранти, преса, засоби масової інформації.

Today's circumstances often pose challenges not only in terms of living conditions in certain countries, but also become purely existential problems for their peoples and nationalities. For almost two years now, Ukraine and Ukrainians have been a shield for the world in the fight against a ruthless, degenerate, greedy enemy – Russia. The goal of this aggressor has not changed: to seize land and break Ukrainians, to destroy our gene pool. That is why the processes taking place both inside and outside the country are so important. Rapid changes in the history of the nation's development are observed in the ethno-cultural palette in the country itself, which in a certain way affects socio-political processes outside of it, where Ukrainians constitute a significant layer among the indigenous population. The forced emigration of millions of Ukrainians due to the war has qualitatively replenished the population of countries around the world. The able-bodied, skilled part of the population, young children and their mothers left. By maintaining ties with their ethnic homeland, primarily through the media, Ukrainians are able to feel a constant connection to their country.

Keywords: Ukraine, Ukrainians, national identity, ethnic consciousness, emigration, immigrants, press, mass media.

Мета статті. Оскільки ефективність впливу ЗМІ на свідомість та самосвідомість, як стверджує ряд дослідників, з огляду на сучасні обставини становить особливий об'єкт зацікавлення, то з цією метою вкрай необхідним є вивчення засобів досягнення цього впливу, зокрема мовних. Лише таким

чином можна відтворити рівень ефективності взаємодії засобів масової комунікації з етнічною свідомістю читачів.

Стан дослідження. «Етнічний ренесанс у нашій державі, – як стверджувала наприкінці ХХ століття мовознавиця О.Гриценко, – по-перше, значно підняв шкалу зацікавленості українством у світі; по-друге, поширив коло доступної зарубіжної наукової літератури й архівних джерел, по-третє, зробив можливим активне дискутування проблем української діаспори та її зв'язків з Україною на численних зібраннях науковців, громадських і політичних діячів діаспори та України» [1, с. 10]. Мовна свідомість та мовне висловлювання, процеси, що пов'язані з їх породженням, стали також об'ктом вивчення у психолінгвістиці. Найбільш реальний погляд на мову та способи зміни переконань за допомогою психолінгвістичного програмування належить Р. Ділтсу. Він вивчив і систематизував досвід вчених-психолінгвістів Н. Хомського, Д. Гріндера, М. Еріксона, Дж. Лаборде і вибудував власну теорію, яка базується на результатах дослідження того, яким чином уміле використання мови та мовлення дає можливість здійснювати вплив на інших людей. Мова є одним із ключових компонентів, з яких ми будуємо наші внутрішні моделі світу. Вона здатна здійснювати величезний вплив на те, як ми сприймаємо реальність і реагуємо на неї. Саме тому наш ворого прагне насамперед знищити нашу мову. Як писала Ліна Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову» [2].

Виклад основного матеріалу. Сучасна лінгвістика у своїй динаміці та розвитку опирається на твердження про те, що пізнання мови бере початок від пізнання її носія, реального і дійсного користувача. Такий погляд на цю проблему в сучасному мовознавстві пов'язуємо насамперед з ім'ям О. Потебні [3]. Він зазначав, що знання людей про світ не є тотожними, і це відображається на тому змісті, який вони вкладають у слова. В етнолінгвістичних працях науковця значну увагу приділено вивченню образів, які відображають дійсність у дзеркалі етнічних пріоритетів, що є

особливою формою зберігання знань людини про навколишній світ і про саму себе.

Рідна мова має найтісніший і щоденний зв'язок із нашим життям, з життям суспільства і нації, – зазначав Ш. Баллі. Раптові зміни, такі, які спостерігаємо у політиці, праві і навіть моралі, невідомі для мови. Звідси випливає, що мова прекрасно може відображати колективне мислення, яке з плином часу зазнало глибоких змін.

Історичні матеріали переселення та еміграції українців до інших країн свідчать, що на першому етапі постала проблема оволодіння іноземною мовою, на другому – проблема збереження та повнокровного функціонування української мови у чужомовному середовищі.

Одним із найбільш складних етапів в оволодінні іноземним мовленням є те, що об'єктивний зміст думки позбавлений однозначного зв'язку з мовною формою вислову. Якщо тотожний зміст у рідній мові позначається одними, а в іноземній мові – іншими знаками, або ще гірше – стосується різних мовних категорій, то мовні зразки однієї мови неминуче вступають у протиріччя і конкуренцію з наново засвоюваними зразками іноземної мови.

Правильне орієнтування на засвоєння та розуміння мови починається з розуміння процесу відображення того чи іншого явища об'єктивної реальності. Жодне слово однієї мови не повідомляє про предмет те ж саме, що і слово, яке позначає те ж саме у іншій мові. Зміст формальних структур мови, її власне мовне значення І. Гальперін називає «мовною свідомістю». Поняття «мовна свідомість», на відміну від інших слів і від інших видів суспільної свідомості, підкреслює і ту найважливішу обставину, що воно є змістовим утворенням, відображенням не лише речей самих по собі, а таких суспільних уявлень про речі, які обов'язкові при будь-якому мовленнєвому повідомленні цією мовою.

Позамовний зміст і формальні структури мови тісно пов'язані з мовною свідомістю і з особливостями її відображення. Мовна свідомість народу формується стихійно для носія мови.

Між мовною особистістю і національним характером існує глибинний зв'язок. Тісне поєднання мови й етносу, мови й національної ментальності є особливо важливими у плані відображення національного самоусвідомлення кожного народу. Гіркий досвід, який отримують українці в часі війни показує, що усвідомлення себе як представника української етнічної спільноти виникає іноді лише у випадку втрати етнічної Батьківщини. Однак воно сприяє природньому породженню нестримного бажання зберегти рідну мову та культуру у чужомовному середовищі. Ось чому надзвичайно важливо підтримувати, щоб в подальшому зберегти престиж володіння і вивчення української мови в зарубіжних країнах. Важливу позитивну функцію у розв'язанні зазначеної проблеми відіграють українські засоби масової інформації та діаспорна преса (зокрема преса США і Канади), а також та багаточисельна громада, яка у імміграції творить єдину українську спільноту.

Преса – особлива форма мовного спілкування, яка подає новини у формі, властивій лише мові газет і журналів. Вміння уважно ставитись до слова, усього багатого спектру мовних засобів, враховуючи соціальний фактор, попит та інтереси читачів – є найважливішими складовими успіху публіциста. Для того, щоб вдосконалювати газетну практику, необхідний комплексний підхід до її вивчення. Це стає можливим лише з допомогою соціолінгвістичного аналізу газети – комплексного вивчення мовних особливостей різних її типів на основі лінгвістики, соціології та психології. Необхідно також враховувати етнічний фактор й інтерпретувати газетний матеріал так, щоб він був адекватно сприйнятий. Адже міру інформативності тексту зумовлюють його інтернаціональні характеристики та властивості, які

сприяють або перешкоджають адекватному розумінню газетного повідомлення.

Мова українців, які проживають за кордоном, містить чималий відсоток одиниць, які з'явилися як наслідок зв'язку української мови з оточенням у цих країнах. Тому існує розбіжність між українською мовою як державною мовою України і її, скажімо, американським чи канадським варіантом. Проте фундаментальний лексичний склад обох варіантів залишається незмінним, що становить основу взаєморозуміння українців України й етнічних українців у країнах світу не лише у вільному спілкуванні, але й на рівні мови газет і журналів, засобів масової інформації. «Мова на шпальтах газет, реалізуючи те, що характерне для мови як системи в цілому, – зазначає О.Сербенська, – найбільшою мірою визначає соціальну практику народу і його окремих груп, можливо, найбільше визначає рівень духовної культури суспільства, ту моральну атмосферу, яка свідчить про його життєдіяльні сили, здатність до самозбереження, акумулює в своїх знаках його генетичну силу» [4, с. 16].

Водночас перед українськими спільнотами в інших країнах постає гостро проблема видання власних пресових видань. Це зумовлено: 1) потребою інформувати населення цих країн про події і проблеми в українській спільноті та в Україні; 2) потребою інформувати етнічних українців діаспори, які не володіють українською мовою. Тут значущими стають діаспорні двомовні періодичні видання, що мають за мету плекати і поширювати українську історію і культуру. «Для ідейного громадянина не вистачає читання тільки англомовної преси, він читає й українську. Чому? Бо там не лише новинки з широкого світу, але й душа українська, погляд на справу український, та слово рідної мови, там вічний монумент ідеалів українського народу. Хто з молодих зрікається читати свій часопис..., засуджує себе на зречення народних ідеалів...» [5, с. 101].

Найперше завдання, яке ставить перед собою преса України та діаспори, скажімо, США і Канади, – це виконувати «місію будителя людського в людині». Професор Й. Лось трактує сучасну публіцистику як «словесну сферу моделювання свідомості, динамізму людського духу, політичне й морально-філософське освоєння історії та актуальної суспільної практики, всеохопний засіб формування особистості, площину вияву інтересів та вартостей людей, соціальних груп та націй, вияв їх культурної ідентичності» [6, с. 466].

Коли завданням автора літературного чи публіцистичного дискурсу є вербальне відтворення чужої культури, у тексті варто залишити ті національно-специфічні елементи, які допоможуть передати колорит даної нації так, щоб реципієнт міг зрозуміти суть та зміст тексту в усій повноті. Кожному народові властиві неповторні асоціації образного мислення, які закріплюються в мовній системі і становлять її національну специфіку. Етнічна свідомість базується передусім на рідній мові. За твердженням Є. Верещагіна, у парі *мова-культура* саме культура є визначальною ланкою. При зміні культури змінюється і мова, але не навпаки. Процеси адаптації іммігрантів у чужомовному середовищі тісно пов'язані з поняттям білінгвізму, який являє собою психічні механізми (знання, вміння, навички), що дозволяє людині відтворювати і породжувати мовні вислови, які послідовно належать до двох мовних систем.

Відмова від рідної мови і перехід повністю на іншу мову є наслідком мовної асиміляції, що призводить до втрати усвідомлення своєї етнічної приналежності. Як запобіжний засіб у цьому виступають різноманітні заходи, які проводяться з метою збереження мови і традиційної культури, а також періодичні видання рідною мовою, радіопередачі, діяльність школи та церкви тощо.

Слід зазначити, що українська мова в середовищі українських іммігрантів у зарубіжних країнах виконує, на наш погляд, такі функції:

1. Є основною ознакою вираження українцями своєї етнічної приналежності.

2. Є важливим засобом комунікації між українцями України і зарубіжних країн.

3. Істотно доповнює суто номінативний склад іноземних мов, зокрема англійської, власне українськими реаліями з їх етнокультурними особливостями.

«Незважаючи на те, – зазначає Ю. Жлуктенко, – що переважна більшість канадських українців настільки вільно володіє англійською мовою, що може нею висловити будь-яку думку, вживання в їх англійському мовленні українізмів не зменшується. Очевидно, причиною тут є не те, що не вистачає англійських номінативних засобів, чи вони не вміють їх дібрати. Більшість українізмів – це позначення тих реалій, які відображають важливі етнічні ознаки української етнічної групи – їх культурну й історичну спадщину. І тому навіть якщо який канадець українського походження вже цілком перейшов на англійську мову і втратив свою етнічну, як активний спосіб спілкування, самосвідомість власної етнічності ще довго існує» [7, с.164].

Отже, виклики сучасного світу для українців сьогодні стосуються загалом усіх аспектів життя, а проблема мови є наріжною і становить виключно екзистенційну цінність, що прекрасно усвідомлює ворог. Нам не можна боротися лише за території, відкладаючи мовне питання на потім. Кров'ю українців пишеться історія сьогодні, і пишеться вона не на папері, а на українській землі, тому, якою мовою писатимемо її на папері, – є вже для справжніх українців питанням риторичним. Щодо функціонування діаспорної української преси та засобів масової комунікації у інших країнах світу, то вони є невід'ємною складовою існування українців за кордоном і гарантують:

1. Активне формування громадської думки української етнічної спільноти поза межами України.

2. Формування етнічної самосвідомості українців діаспори.
3. Збереження етнічної ідентичності українців за кордоном.
4. Передавання інформації до етнічної Батьківщини українців про їх життя в діаспорі та інформування іммігрантів про життя в Україні.

Інформаційне поле, яке створюється сучасними засобами масової інформації, зокрема пресою, надто багатоманітне за змістом повідомлень, формами і якістю їх подання. Ми повинні усвідомлювати значущість етнокультурних, політичних, соціальних установок і способів, засобів, прийомів, цілей, мотивів умов їх передавання. Тому будь-яка інформаційна діяльність, що зачіпає інтереси й потреби тієї чи іншої людини або суспільства в цілому, – незалежно від того, стосується вона проблем політики, культури, етнічності чи соціальних проблем, – спрямована не тільки на інформування своєї аудиторії, але й на формування або зміну позицій, точок зору, ціннісних орієнтувань.

Список використаної літератури

1. Гриценко О. Українська преса США і Канади: завдання та проблеми. На прикладі публікацій «Свободи» і «Нового шляху». *Філософська і соціологічна думка*. 1995. № 9-10. С. 42-49.
2. Костенко Л. Нації вмирають не від інфаркту... Мова. ДНК нації. 24 травня 2015. URL: <https://armyinform.com.ua/2019/12/17>
3. Потебня О. Полное собрание сочинений. Мысль и язык. 1926. Т. 1. 208 с.
4. Сербенська О. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства. Автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ, 1992. 38 с.
5. Фігус – Ралько А. Українська Канада. Київ – Вінніпег, 2001. 141 с.
6. Лось Й. Сучасна преса світу і проблеми морально-екологічної кризи на зламі епох. *Церква і соціальні проблеми*. Львів, 2000. 457 –468 с.
7. Жлуктенко О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади. Київ, 1990. 174 с.